

Fair Play

REVISTA DE FILOSOFÍA, ÉTICA Y DERECHO DEL DEPORTE
www.upf.edu/revistafairplay

Els valors a les escoles de futbol. Una proposta axiològica

Xavier Arranz Albó

Universitat Ramon Llull (Barcelona)

Citar este artículo como: Xavier Arranz Albó (2017): Els valors a les escoles de futbol. Una proposta axiològica, *Fair Play. Revista de Filosofia, Ética y Derecho del Deporte*, vol. 9, 32-58.

FECHA DE RECEPCIÓN: 3 de Noviembre de 2016
FECHA DE ACEPTACIÓN: 5 de Enero de 2017

Els valors a les escoles de futbol. Una proposta axiològica

Xavier Arranz Albó

Universitat Ramon Llull

Resum

L'aparador social que suposa el futbol, ha permès la seva extensió, generant infinitat d'escoles, acadèmies, clubs i organismes amb la pretensió de formar joves futbolistes. Es un objectiu primordial del nostre estudi constatar la necessitat de que aquestes institucions, haurien de tenir com a fita primordial garantir la formació del noi o la noia, no sols esportiva, sinó integral de la seva persona, inculcant-los tot un ventall de valors, exaltant els més sublimes de la cultura. Pretenem afirmar en aquest treball, que aquestes institucions, haurien d'esdevenir en un fet axiològic, pel qual la finalitat última ha de consistir en la construcció i l'edificació de persones mitjançant la pràctica del futbol. Volem, incidir en aquells valors ètics que haurien de ser un marc de referència d'aquestes institucions, i a la vegada, fer una crítica que ha comportant aquesta dimensió planetària del futbol al nostre país sobretot arrel de les sancions que la FIFA ha imposat als clubs més importants per l'incompliment de certes normatives de contractació de menors d'edat. Hem de concloure tot afirmant que els valors, ens han d'ajudar a viure individualment però també col·lectivament.

Paraules clau: Futbol, valors, ètica

Abstract

The showcase social assumes that football has allowed its extension, generating countless schools, academies, clubs and organizations with the aim of training young players. It is a primary objective of our study confirm the need for these institutions should have as a primary goal ensure the training of boy or girl, not only sports, but integral to his person, inculcating a range of values, extolling the sublime culture. We intend to say in this work that these institutions should become a fact axiological, for which the ultimate goal must be to in the construction and building people through playing football. We want to influence those ethical values that should be a framework of these institutions, and at the same time, which has led to criticize the global dimension of football in our country especially since sanctions FIFA has imposed biggest clubs for breach of certain rules of recruiting minors. We conclude stating that the values should help us to live individually but also collectively.

Keywords: foot-ball, values, ethics.

1. Introducció

Com a objectiu primordial de l'estudi que presentem, volem fer-nos reso de que l'esport és un fenomen ambigu. En ocasions, aixopluga en el seu si, fenòmens tan obscurs com el narcisisme, la mercantilització, l'explotació, la trampa i la discriminació sexual o racial; però en el mateix esport pretenem ressaltar que hi ha noblesa, llum, donació, lluita, superació i entrega. "El fútbol es uno de los deportes menos trabajado educativamente y probablemente el más influido a nivel profesional" (Cruz, 2000:45). He d'insistir, que el futbol, abans de tot, és i representa una activitat esportiva col·lectiva, i com a tal la seva pràctica ens ha de permetre possibilitar l'establiment de vincles que ajudin els joves en el seu procés de formació, incidint sobretot en la seva formació ètica i humanística: "L'esport és una activitat integral que afecta a la totalitat

de l'èsser humà, tant la seva dimensió tangible com la seva dimensió intangible. Juga un paper decisiu en la formació del caràcter de la persona i és “Una inesgotable font de valors” (Turró i Vilanou, 2013:7). El marc de les relacions d'aquesta pràctica possibilita l'adquisició d'una sèrie de valors, entenent aquests com quelcom inherent a l'èsser humà, i que afecta a la seva conducta, configurant i ajudant a formar les seves idees, així com condicionant els sentiments i actuacions de les persones. (Gutierrez,2013a); comentava que els valors configuren la identitat de les persones i determinen en gran part la seva felicitat. Cercar el bé, perseguir la pròpia finalitat, equival a buscar la felicitat. Originàriament un terme que hem de buscar dins els principis que marcava l'ètica aristotèlica, on aquesta no es construeix, com comenta Camps “A partir de la noció de deber o de una serie de obligaciones, sino a partir de la felicidad, porque lo que hay que conseguir es estar bien con uno mismo y los demás” (Camps, 2013a: 57).

El fet competitiu, pot donar lloc a generar violència, sempre que s'eduqui en una pedagogia en la qual per sobre de tot el que prevalgui sigui guanyar, una tesi que s'allunya del fet formatiu, i educatiu, malgrat no poden obviar que les activitats o pràctiques esportives també són competència i competitivitat, i que d'aquestes mateixes és possible l'extracció de valors altament positius. Aquest darrer serà un dels objectius de l'estudi. De fet, l'etimologia de la paraula “Competitivitat” prové del terme llatí *cum-peto*, fent referència a dirigir-se amb els altres. Per tant, hi ha en la gènesi de la paraula un concepte que apropa al valor del treball en equip i al treball col·lectiu. És tractaria, doncs, d'uns individus, que haurien de tenir interioritzat el concepte de l'esperit esportiu, un fet que els ajudaria a superar les diferències individuals en pro d'un bé col·lectiu (Torralba, 2011a). Vivim en un món plural on coexisteixen diferents formes de vida de manera simultània; la diversitat és fecunda, però cal educar les persones perquè sàpiguen viure en una atmosfera plural. S'ha d'apostar per al futbol formatiu; és un camp extraordinari per fer arribar als joves missatges. El noi i la noia arriba al món del futbol de manera molt receptiva, molt estimulat, molt motivat, i així ens trobem amb una excel·lent plataforma per transmetre missatges integrals, que no només li serveixen per millorar en la seva pràctica esportiva sinó “Le sirvan para ser mejor persona” (Valdano, 1999:87). Molts joves són primerament socialitzats pels seus pares i familiars propers, però també hi poden influir altres, com professors i els educadors

físics i esportius “Sólo son poderosos agentes de influencia positiva hacia la práctica deportiva, cuando ayudan a sus alumnos a ser más competentes y autodeterminados en sus juegos y actividades físicas” (Escartí, 2005a: 24).

Per finalitzar, l'objectiu del nostre article tot partint de fonts secundaries, és destacar la necessitat urgent que tots els agents que intervenen en la formació dels joves futbolistes s'atenguin als principis fonamentals d'una axiologia humanista fonamentada en l'ètica de manera que apropi al jove a una manera de ser, a l'adquisició d'un ferm caràcter: ”Comprender ante todo, las disposiciones del hombre en la vida, su carácter, sus costumbres y, naturalmente también lo moral” (Aranguren,1981:22). Així podem parlar d'activitats que ajuden a una manera de viure en el sentit més ampli de la paraula. Afirmava Trepal (1995), que l'entrenador influeix poderosament en la formació del caràcter de l'esportista i també esdevé en un model ètic; és a dir mitjançant la seva acció és converteix en el màxim responsable en el fet de generar ideals esportius. L'entrenador s'ha de convertir en un model a imitar pels esportistes no poden defugir del seu compromís i molt menys ser contradictoris en les seves actuacions.

És també una pretensió del treball fer un estudi dels trets que caracteritzen el futbol contemporani, observats des d'una perspectiva pedagògica i d'alguna manera fer-los presents. El gran objectiu serà poder oferir mitjançant una proposta metodològica de valors una formació moral arrelada en l'*Ethos* (caràcter o tarannà), un mot que es troba en l'origen etimològic del concepte ètica. “En l'ofici de viure la vigoria corporal s'ha de posar al servei del floriment espiritual” (Turró i Vilanou, 2013:45). Quan volem fer referència a una ètica esportiva també pretenem incorporar, perquè creiem que són fonamentals quan eduquem, a les virtuts pròpiament ètiques, relacionades amb els costums.

I a la vegada denunciar les pràctiques que els grans equips de futbol a Europa incorporen, en relació a la contractació de menors, dins d'un escenari de cercar l'excel·lència esportiva posant en joc el futur de persones d'altres indrets sovint en estat de precarietat social.

2. L'axiologia pedagògica aplicada a l'escola de futbol

2.1 Les arrels de l'axiologia esportiva

L'etimologia de la paraula ètica ens du a l'adquisició d'una manera de ser que s'aconsegueix gradualment per arribar a la formació del caràcter, el esdeveniment o tret més important, doncs és conquereix a través de la vida, en el nostre cas d'una vida marcada per la pràctica esportiva. Però no podem oblidar que la virtut no és només teoria, no és suficient conèixer allò que està bé. Ens estem referint a les “Virtuts Ètiques”; són hàbits maneres de fer, unes pràctiques que modulen el caràcter. Aristòtil va establir una diferenciació, que ens pot ajudar a fer comprensible el nostre propòsit, diferenciava allò que anomenava *poièsis* de la *praxis*. Entenia la primera com aquelles activitats valorades pel producte final, sense importar com s'havia aconseguit i en quines condicions ho havia fet. Pel contrari, i és el que volem aconseguir en la nostra proposta, la *praxis* són les activitats que es valoren per sí mateixes posant de manifest la manera de ser del subjecte que les realitza “La ética tiene que ver con la *praxis*, no con la *poiésis*” (Camps, 2013b: 64).

L'esport, sens dubte, ocupava un lloc prominent en l'univers axiològic grec. Mitjançant les seves pràctiques s'arribava a l'adquisició de la bellesa, cosa que donava sentit a les vides dels grecs. La concepció ètica i estètica s'aconseguia per mitjà de la pràctica corpòria. D'aquesta manera, l'home perfecte era aquell que assolía l'equilibri entre bellesa i bondat. L'educació atenenca prioritzava les pràctiques esportives per sobre de les intel·lectuals; en la paideia grega “Se pretendía impregnar al joven de un espíritu agonal, potenciándole virtudes como la belleza corporal, la resistencia, la competencia y sobretodo un elevado espíritu competitivo” (Jaeger, W. 1949:54). Hi havia un afany per aconseguir la victòria, sense oblidar l'excel·lència moral, el civisme, l'autodomini, i l'ús de la raó, “Aquel ideal educativo en el que la belleza externa como armonía de proporciones alcanzaba un máximo valor por ser la expresión de la armonía interna que había logrado el individuo” (Martínez, M., 2008:51).

L'agathós, representava la idea moral, la conducta social, la virtut, l'exquisidesa. Per altra banda, el terme *kalós* volia representar la bellesa corporal, el cos animat i la

espiritualitat. D'aquesta manera, amb l'expressió en *kalós kai agathos* es volia fer referència a l'home agonal, que mitjançant l'esport educava la seva moral. Amb aquest trets d'identitat ètica, el ciutadà considerat perfecte, o el que és el mateix, el que havia arribat a adquirir l'excel·lència, gaudia d'una educació integral, és a dir, havia aconseguit la fita de tenir un esperit cultivat en un cos desenvolupat. Aquest era un individu útil i beneficiós a la comunitat; recordem que el ciutadà de la polis era un ésser específicament entregat al servei dels seus conciutadans; per sobre dels interessos individuals prevalia el sentit de la col·lectivitat i del bé comú.

En resum, l'orientació envers els valors de bellesa i de bondat representaven l'exponent més clar de l'èxit de la praxi educativa grega. En paraules de Diem: "Als grecs els devem la màxima: no hi ha educació sense esport, només l'home ducat físicament és veritablement educat, només és efectivament bell. Tal com deia Sòcrates: "Lo bello es identico a lo bueno"(Carl Diem, 1966:118). Aquest ideal va quedar perfectament plasmat en la màxima del llatí Juvenal (segles I-II aC) *Mens sana in corpore sano*

2.2 Una aproximació al binomi futbol i valors

L'esport com a tal, no educa en valors; sinó que depèn de la utilització que se'n faci dels mateixos per part de les persones. Com comenta Malinowski, es pot concebre una teoria on "Las necesidades básicas y su satisfacción cultural se ligan con nuevas necesidades culturales derivadas y que éstas imponent al hombre y a la Sociedad un tipo de determinismo" (Malinowsky, 1948:51). Creiem, que mitjançant les escoles de futbol s'ha d'inculcar una educació en els valors efectiva: "Es pues necesario, para que se dé una educación en valores efectiva establecer una serie de estrategias prácticas que permitan una mejora en los valores, actitudes y conductas de los deportistas" (Gutiérrez, 2007:74). Els valors són un component essencial en la formació de la personalitat moral, abans de tot són propietats de la realitat que percebem en la relació que les persones establim amb el medi natural i humà. Com comenten Puig i Martín: "Los valores no existen por sí mismos, ni son entidades reales independientes, pero tampoco son meras vivencias subjetivas y particulares. Los valores valen en la medida en que se encarnan y cristalizan en experiencias y realidades concretas" (Puig i Martín, 2003:50)

Avui, ja no és una novetat afirmar, que el futbol, en concret, com qualsevol altre esdeveniment social rellevant, comparteix, manifesta, reproduceix, i configura els valors predominants en el context sociocultural en que és produït. El que realment ens preocupa al nostre país, i ens suposa un repte, és esbrinar quins són aquests valors, i sobretot quin és el seu horitzó de futur. És a partir de la premissa defensada pel sociòleg de l'esport Ricardo Sánchez (2013) que els valors que acompanyen l'anomenada cultura esportiva no són atemporals ni asocials, sinó que han evolucionat històricament, acompanyant les transformacions esdevingudes en la societat, entesa aquesta de manera holística. Un dels pares de la pedagogia esportiva espanyola del segle XX, José Mª Cagigal (1981) es va plantejar la dificultat que portava implícit el significat de la paraula moral. Per ell, era un terme que estava en contínua evolució i continuava ampliant el seu significat. Ha de quedar molt clar que els valors actuals que transmeten les activitats esportives han estat objecte d'una contínua evolució. No podem obviar les transformacions que han influenciat, i afectat l'esport fins els nostres dies, atès que han estat profundes, ja que amb el pas del temps l'esport també és transforma i evoluciona en funció de les necessitats socials del moment. Actualment, com veurem, l'esport del futbol presenta importants contradiccions per la seva creixent relació amb la política, la publicitat, el mercat i, sobretot, l'espectacle.

Podem distingir diversos models de societat atenent als tipus de valors que atorguen significat a la mateixa societat i als seus mecanismes de producció de sentit: societat tradicional, moderna i postmoderna. Tanmateix, no hem d'oblidar que aquest model de transformació social no és lineal ni uniforme, ni totes les societats evolucionen al mateix temps ni amb les mateixes configuracions. D'aquesta manera, si s'han produït canvis en la societat, en les cultures i en els valors que la mouen, és lògic que també se n'hagin produït en el tipus de pràctica física esportiva i en les funcions que li són assignades, és a dir, en les cultures esportives i en els valors que conformen el complex sistema esportiu actual. Sens dubte, les transformacions socials viscudes al nostre país, tenen el seu reflex en l'esport en general i en el futbol en concret, que anirà modificant la seva naturalesa i les seves formes d'adaptar-se a les expectatives pel sorgiment de nous valors socials, donant-hi resposta. "Todavía nadie ha podido definir con general aceptación en qué consiste el deporte, ni como realidad antropocultural ni como realidad

social” (Cagigal, J.M^a, 1957:124). Amb aquestes paraules, pretenia fer-nos comprendre la dificultat en poder definir, i contextualitzar tot l’immens món de l’esport, perquè és un terme que, a més de canviar, ha ampliat el seu horitzó, i continua ampliant el seu significat, tant en el que es refereix a l’actitud i activitat humana com pel fet de considerar-se part de la realitat social. Així, és difícil designar l’esport, atès que aquest fet de pertinença social el fa susceptible de ser entès com un costum o una moda. El fenomen esportiu futbolístic s’ha d’interpretar sempre com una victòria, no contra l’adversari o el més dèbil, sinó envers un mateix. Per tant, la seva pràctica suposa l’adquisició d’unes actituds de superació i d’un constant exercici de prolongació de la pròpia realitat. Com a humans que som, estem subjectes a la nostra història o biografia.

La pedagogia esportiva propugnada per Coubertin al seu ideari olímpic fou prou aclaridora: “Observamos que la desigualdad se basa en la justicia, pues el individuo debe el éxito que obtiene a sus cualidades naturales por un esfuerzo voluntario. El éxito por otra parte, es inestable, pues es efímero y requiere una continuidad en el esfuerzo para prolongarse; todos estos datos son importantes para la democracia” (Coubertin, 1973: 85).

Xavier Pujadas i Carles Santacana, fan referència a les aportacions de Coubertin, apuntaven: “Envers l’intel·lectualisme d’aquest ideal, que creia en la possibilitat d’utilitzar l’esport com a mitjà per ajudar a consolidar una idea de pau i harmonia internacionals” (Pujadas y Santacana, 2009:9).

3. Les escoles formatives de futbol. Una proposta metodològica en valors pedagògics

3.1 Context històric

L’esport i per al·lusió hauria d’esdevenir una escola formativa en la qual s’implementés una pedagogia de valors, en que aspectes com la cooperació, la solidaritat i la sana competència adquirissin un rol destacat, “La belleza del juego, los gestos, la inteligencia de los pases y los valores, normas sociales como la disciplina individual y colectiva, la emulación, el espíritu de servicio a la colectividad y el heroísmo cuando el marcador va en contra” (Brune F, 2005:21).

L'esport seria un magnífic exemple de microcosmos democràtic i meritocràtic (Turró, 2010), un terreny on l'èxit coronarà el mèrit individual.

A semblança d'una societat democràtica, els valors que més s'haurien d'educar són la voluntat, i la perseverança; la victòria no és més que una conseqüència de l'esforç i del sacrifici, aconseguida amb certes dosis de talent, entès aquest concepte, i en paraules del filòsof José Antonio Marina: “Es la inteligencia en acto, resuelta, es decir, que resuelve los problemas y avanza con resolución. Puesto que hay muchas inteligencias diferentes, también puede haber muchos talentos distintos, musicales, científicos, atléticos” (Marina, José A., 2010:16).

D'aquesta manera, el futbol, com a signe del nostre temps, representa, i pot suposar un bon camí per aconseguir una educació integral del jove, i de pas per a la contribució social que se'n deriva, ja que pot ajudar a vertebrar la integració entre persones de diverses cultures i ajudar a la millora de la salut i de les condicions higièniques de les persones, amb especial incidència en aquelles que viuen en una situació de precarietat. Educar ajuda a formar el caràcter del jove, en el sentit més estricte del terme: “Formar el caràcter para que se cumpla un proceso de civilización imprescindible y formarlo para promover un mundo más civilizado, críticos con los defectos del presente y comprometidos con el proceso moral de las estructuras y actitudes sociales” (Gerville, 1997:37). No podem obviar els beneficis de tipus social que duen intrínseques les practiques esportives en ares al foment d'un desenvolupament de les habilitats, que puguin facilitar les relacions interpersonals, sempre entenent, que no podem concebre la educació ni com una acció ni com una realitat. Hem de recordar que d'entre varies accepcions, educar, significa socialitzar, i al inrevés. Ambdós conceptes suposen una subtil barreja de coneixements, creences, sentiments i normatives. Educació, no és acció d'educar o educar-se “Educación sería un enlace o conducción que permite la acción de educar y la realidad de ser educado” (Sanvicens, 1984: 118). En aquest discurs vers l'educació l'anàlisi el centrarem en l'afirmació com comentava Martínez (1986); de que la persona s'educa en funció d'unes dimensions que fan referència a diferents àrees de la complexitat i naturalesa de la mateixa. En aquest sentit i compartint l'accepció del concepte “Persona” com a substància individual de naturalesa racional, es tenen en

compte les seves dues dimensions fonamentals, l'intimista o d'intimitat i la social o relacional de la mateixa amb el medi extern i d'altres persones.

El club de futbol o, en el seu cas una escola formativa d'aquest esport, ha de ser edificada i fonamentada sobre els principis d'una societat democràtica tenint en compte les diferències que hi ha entre els membres que la formen; la praxi esportiva ha d'afavorir l'equilibri i l'anivellament de classes, ja que un equip abans de tot és una col·lectivitat en què els triomfs només s'aconseguiran mitjançant un procés d'ajuda mútua i de cooperació, principis bàsics que fonamenten qualsevol societat democràtica i lliure. Aquesta dimensió ètica ja va ser especificada per Coubertin (2004), destacava en les seves lliçons de pedagogia esportiva el lligam necessari entre l'esforç individual i la força col·lectiva. Aquesta col·laboració entre les dues forces ja era ben coneguda pels esportistes clàssics: *civiumvives, civitas nis*; paraules que feien al·lusió a la força adquirida mitjançant l'esforç individual, però que en el futur esdevenien la força de la ciutat.

3.1 L'incompliment del marc jurídic i els valors

En la societat actual, els valors i les creences hi són presents, vivim immersos amb ells i la nostra trajectòria vital ve determinada per una ideologia pròpia del temps en que es desenvolupen i del context on ens trobem. Constantment estem sotmesos a tota una sèrie de fenòmens i de fets que considerem-desitjables- ; així la societat occidental actual és caracteritzada pel consumisme, el materialisme i el narcisisme, tal com comenta Hirschon: “La modernización aparente, la aparición de la modernidad en forma de bienes de consumo, moda, cultura de la coca-cola, o de McDonald's- no implica necesariamente el abandono de patrones anteriores” (Lisón, 1998:161) Quelcom que sovint és aliè a nosaltres (com part d'una culturització) i en canvi l'acceptem com propi i el declarem legítim. En al·lusió a aquest esdeveniment social no volem deixar al marge, la nostra denúncia més ferma envers les pràctiques que han caracteritzat la manera de fer de clubs de futbol del nostre país i que han provocat fortes sancions per part de la FIFA. L'article 19 de la FIFA fa referència explícita a la normativa de contractació de jugadors extracomunitaris; Quan un club decideix contractar un menor de 18 anys obligatòriament s'han de complir tot un seguit de requisits, s'han violat

varies disposicions relatives als fitxatges de menors de nacionalitat estrangera tanmateix han violat altres normatives que també fan referència a la inscripció i participació d'algunes promeses en competicions nacionals. La investigació realitzada gràcies a l'anomenat "Transferint Matching System" (TMS)¹ un sistema creat l'any 2007 per la FIFA amb l'objectiu de perseguir les irregularitats en els traspasos internacionals i protegir als menors d'edat. Va entrar en vigor l'any 2010 i és va centrar en almenys 10 menors inscrits pel FC Barcelona que varen participar en competicions oficials.

"El 57º Congreso de la FIFA celebrado en 2007 aprobó la creación de un sistema en línea para gestionar los fichajes internacionales de futbolistas profesionales, siguiendo la recomendación del grupo de trabajo de la FIFA *For the Good of the Game*. El objetivo era aumentar la integridad y la transparencia en el mercado al incrementar el número de datos a disposición de las autoridades futbolísticas sobre las transacciones realizadas, y hacer respetar la normativa de protección de menores. En sus nueve años de existencia, FIFA TMS ha pasado de ser tan solo un concepto «por el bien del fútbol» a una filial en toda regla de la FIFA que con 40 empleados coordina las transferencias internacionales de jugadores en todo el mundo".

L'article 19 del Reglament sobre l'Estatut i la Transferència de Jugadors diu textualment: "Les transferències internacionals de jugadors es permeten només quan el jugador aconseguix l'edat de 18 anys". Es permeten les següents tres excepcions:

1. Si els pares del jugador canvien el seu domicili al país on el nou club té la seva seu per raons no relacionades amb el futbol.
2. La transferència s'efectua dins el territori de la Unió Europea (UE) o de l'Espai Econòmic Europeu (EEE) i el jugador té entre 16 i 18 anys d'edat.
3. El jugador viu a la seva llar a una distància menor de 50 km de la frontera nacional, i el club de l'associació veïna està també a una distància menor de 50 km de la mateixa frontera al país veí. La distància màxima entre el domicili del jugador i el del club serà de 100 km. En aquest cas, el jugador haurà de seguir

¹ FIFA TMS es sinónimo de transferencia. Deseamos ser el proveedor por excelencia de soluciones orientadas al mercado de fichajes futbolísticos, tanto por su tecnología como por sus servicios. Aspiramos a lograr un mercado futbolístico mundial en el que todos los clubes y las federaciones utilicen las soluciones de FIFA TMS, y aboguen por la eficiencia y la transparencia en sus actividades

vivint a la seva llar i les dues associacions en qüestió han d'atorgar el seu consentiment².

I. Proporcionar al jugador una formació escolar o capacitació futbolística adequada

II Garantir al jugador una formació acadèmica, o una educació i capacitació d'acord amb la seva vocació, que li permeti iniciar una carrera que no sigui futbolística

III Prendre totes les previsions necessàries per assegurar que s'assisteix al jugador de la millor manera possible (condicions òptimes d'habitatge en una família o en un allotjament del club.

IV En relació amb la inscripció del jugador, aportarà la prova de les citades obligacions.

El futbol actual personifica, i és sens cap mena de dubte un reflex del món modern, sota una forma de competició que pretén recompensar els millors però que també deixa patent el paper de la sort i de l'existència del frau. Per tal d'aconseguir l'èxit, pot ser portador dels valors morals més positius d'un sistema, però també de la desgracia. S'ha convertit en un espectacle que atrau a les masses i que ocupa sovint el primer pla dels mitjans de comunicació. És sens dubte una atracció en la qual no consten diferències de edat; captiva i sedueix totes les capes socials. Es tracta d'un esport que compta amb un seguiment arreu del món, que pot encarnar els valors més lloables però també els més mesquins, des del sacrifici, l'esforç, la lluita i el *fair play* fins al frau, la violència i l'ús del tot injustificat de substàncies il·legals amb vista a l'obtenció d'un millor rendiment. Tots ells representen l'ambivalència per on es mou el futbol modern. L'escriptor uruguaià Eduardo Galeano, amb la intenció de definir algunes de les característiques del futbol contemporani, comenta: "El engaño es considerado como un recurso, como una proeza que lleva a la gloria" (Galeano, 2005:30).

L'univers que conforma el món del futbol actual s'ha convertit en un escenari multicultural on un cop superades les dificultats del llenguatge podria derivar en quelcom molt important: el foment del respecte envers els trets culturals, socials i religiosos dels diversos jugadors, partint d'un supòsit ètic elemental, (Torralba, 2006) i

²http://deportes.elpais.com/deportes/2014/04/02/actualidad/1396434408_618134.html[Obtingut 2 de març 2016]

és que l'altre sempre ha de ser objecte de respecte. Aquests és un cas que ens endinsa de manera directa a la gènesi d'un altre valor cabdal – crec que inherent a qualsevol col·lectiu- com és el de l'hospitalitat, sorgida sempre des del punt de vista de la gratuïtat i de la permissivitat. Cal tornar a fer menció de la plena globalització en la qual es troba immers el futbol mundial i per efecte les escoles formatives, de la mateixa manera que en un equip ens podem trobar sis o set nacionalitats diverses, passa el mateix en les escoles formatives, fet que conforma tot un conglomerat de creences i cultures. És positiu pedagògicament deixar-se impregnar per valors propis d'una cultura diferent, que sens dubte enriqueix la cultura dels altres esportistes, com comenta el filòsof F. Torralba (2011b) aquesta pluralitat tan palesa en la vida quotidiana i tan present en el cos social és rica i embelleix la realitat. Aquesta reciprocitat, sens dubte, podrà ser considerada com una forma de transmissió de valors adaptada a les exigències d'un nou model de societat pluricultural, i de pas esdevindrà un bon mitjà per fomentar la igualtat entre persones. Com comenta Coubertin: “Crec que l'esport dóna als seus adeptes un concepte d'igualtat, claredat en les decisions i una tenacitat superior” (Mercè Varela, 1992: 58).

Des del punt d'una intervenció axiològica, seria necessari insistir en l'importància que tenen l'adquisició de valors en la formació global de la personalitat moral, no es tractaria de facilitar experiències educatives que permetin un entrenament de les capacitats morals sinó: “Transmitir lo productos culturales que cada comunidad considera valiosos y eficaces para su organización social y para la resolución de situaciones conflictivas” (Puig i Martín, 1998:75).

Malauradament, s'ha de dir, que aquests tipus de centres formatius representen una majoria al nostre entorn. Sovint, l'objectiu formatiu, queda relegat a un segon o tercer pla, atès que prevalen els aspectes merament esportius orientats cap una clara intenció de guanyar i sovint a qualsevol preu. La possibilitat formativa del jove queda diluïda en un món d'angoixes i d'excessives responsabilitats. Les seves connotacions i el seu vessant personal queden relegats a ocupar un lloc secundari, de la mateixa manera que la seva formació queda limitada, cercant només l'èxit esportiu i individual; prevalen, doncs, els beneficis econòmics i socials que l'èxit pot arribar a comportar. Les

conseqüències, la majoria de vegades solen ser funestes, ja que el nombre de joves que arriba a l'estrellat futbolístic representa un percentatge ínfim. Ningú es fa ressò dels milers de joves que s'han quedat a mig camí, sense formació i sense expectatives clares de futur, i el que és més greu: la majoria provenen d'indrets llunyans on, seduïts per intermediaris sense escrúpols que anteriorment ja 'han endut un bon percentatge, els deixen abandonats en suburbis de les grans ciutats, sobretot d'Europa. Per tant, en el món del futbol formatiu cal urgentment un canvi d'orientació. Cal doncs atorgar-li la categoria d'una forta guia cultural i d'una inestimable oportunitat educativa que sigui beneficiosa en l'àmbit humanístic, que sigui transmissora de valors i, per sobre de tot, una oportunitat per fomentar el tret més significatiu de les societats democràtiques, el foment de la igualtat entre les persones.

Des de fa uns anys, el futbol formatiu ha deixat de viures com una projecció educativa i ha esdevingut també una imitació del professional, un espectacle i una font d'expectatives que sovint no s'arriben a complir, una imitació que es du a terme des d'una posició de convidat. Actualment és un dels grans fetixismes de la nostra cultura i de la societat actual. Aquests és el fonament de la supervivència del grup. En la societat moderna aquest objecte és, sens dubte, el futbol espectacle. Aquesta dimensió social del futbol ha convertit els grans jugadors en grups de referència, salvador Giner comentava. "Los individuos se conducen y juzgan el mundo social no sólomente en relación a los miembros del grupo propio, sino en relación con los demás"(Giner,1989:41).

Les raons d'aquest fenomen característic dels últims cent anys cal trobar-les en una diversitat de factors. Probablement la simbiosi que es produeix entre els actors i els espectacles sigui un dels motius que cal estudiar més a fons.

El futbol de base s'enfronta a un seguit d'exigències i interessos externs que són difícils de satisfer sense infringir l'ètica esportiva. Aquestes exigències fan cada vegada més difícil que es compleixi el principi d'igualtat d'oportunitats i que es respecti la dignitat dels practicants del futbol formatiu. El problema radica en el fet que si això continua l'esport pot perdre la seva credibilitat (Arranz, 2012a). Per tant no estem parlant d'un fenomen nou sinó d'un esdeveniment que transcendeix a lo social i a lo polític.

Aquest futbol immers en el circuit consumista i mancat d'ètica no té res a veure amb el signe humanitzador de la cultura. Quan dins aquest esport fem o volem fer referència a conceptes com moral o ètica hauríem de pensar en poder arribar a que sigues un revelador de l'existència humana fonamental. Les escoles formatives no poden caure en el parany que el converteixin en un mercat dominat per la retòrica futbolística i la publicitat (Arranz, 2012b).

La rellevància social del futbol i la proliferació d'escoles, campus, organismes que se'n deriven i que podem considerar bones pels beneficis higiènics i de salut que de la pràctica esportiva es poden extreure ens obliga a fer una reflexió sobre els valors pedagògics que s'haurien de treballar dins les mateixes, tenint en compte la màxima de Cagigal: "Habría que hablar también de una actividad físico-recreativa, caracterizada por ser una ocupación voluntaria, un descanso con respeto a otras actividades, y que implica diversión, formación, participación social, desarrollo de la capacidad creadora y recuperación psico-física" (Cagigal, 1971:76)

Unes paraules que tornen a matisar el fet que l'esport del futbol des de la seva aparició a l'Anglaterra del segle XIX ha evolucionat doncs en l'actualitat dins la societat moderna esport i espectacle enlluernen l'espectador i l'allunyen d'una realitat que li és hostil. L'esport ha deixat de ser una activitat escolar o recreativa, sinó una professió. I també un espectacle que atrau grans masses i ocupa un lloc de privilegi als mitjans de comunicació. Hi ha noves motivacions com el superar-se, la millora física, l'estètica, el desig d'integració i el contacte humà.

Aquestes escoles formatives poden esdevenir com a portadors de valors positius, com comentàvem anteriorment, però també pot dur aspectes i efectes negatius, com l'exclusió, o l'agressivitat (Guttman, 1978), una escola formativa hauria de complir una finalitat socialitzadora d'aprenentatge de les regles i normatives socials, reforçar l'autoestima, i el sentiment d'identitat i solidaritat.

Des de fa un temps nombrosos autors han insistit en la necessitat d'una educació en valors, (Ruíz y Cabrera, 2004) doncs sinó s'educa en valors no s'està educant realment . En aquesta afirmació és vol centrar la problemàtica, no en el fonament dels valors pedagògics sinó quins d'ells han de servir de sostrat i d'aplicació dins dels processos

educatiu, considerem que una escola esportiva de futbol ho és, per tant hauria de desenvolupar no només aspectes de caire físic o tècnic sinó ajudar al jove en el seu desenvolupament personal. Les pràctiques de dites escoles deuen cercar el desenvolupament integral, el desenvolupament del cos i de la ment, de l'autoestima, el sentit ètic i moral, responsabilitat, autonomia, l'esperit de superació, i contribuir a l'establiment de bones relacions amb els altres; l'acceptació de les normes, la cooperació i la responsabilitat, tot dins d'un clima lúdic i de diversió. No podem, doncs, centrar el nostre focus d'atenció en l'estudi de factors com l'exercici i el moviment, hem d'anar més enllà i donar-li una orientació educativa i alhora formativa. Les escoles de futbol han d'incidir en aspectes relacionats amb el desenvolupament personal, el descobriment i la educació social doncs són aquests els que perduraran durant tota la seva vida. (Gutiérrez, 2003b), el futbol s'ha desmoralitzat, s'ha alliberat de qualsevol ideal transcendent que no sigui el triomf.

Comprendre aquest punt de vista ens fa ser conscients de la seva validesa com eina pedagògica necessària per participar i promoure un model de relació educativa que afavoreixi l'igualtat d'oportunitats mitjançant l'integració i al mateix temps el reconeixement d'identitats minoritàries.

El projecte educatiu hauria de fonamentar-se en primer lloc en una intervenció des dels valors de la persona i el seu entorn, així serà de molta utilitat conèixer quina valoració en fan ells mateixos de l'activitat esportiva i quins aspectes defensen les persones del seu entorn. En un segon lloc realitzar una intervenció social general dels trets més importants dissenyats per una educació en valors.

4. Una proposta teòrica i descriptiva dels valors a les escoles de futbol

Abans de presentar aquesta proposta cal fer una sèrie de consideracions que crec importants.

Per valor podem interpretar allò, que en sentit més pràctic, és centra més en un mitjà per a la realització o consecució de quelcom que no pas una conducta amb una pròpia finalitat. S'ha de dir que molts autors coincideixen en presentar el valor com aquells

ideals desitjables que, sen compartits pels membres d'una societat o cultura tendeixen a concretitzar-se en uns determinats motius de comportament.

S'ha d'anar amb compte de no associar la paraula valor a d'altres conceptes com creences i normes. La diferència del valor i la norma és el nivell de creences que la componen. El valor és un terme polisèmic per tant aborda tota una sèrie de significats.

Voldria destacar en el llistat de valors, que adjuntem a continuació, que aquests, són representatius, és a dir gaudeixen d'un ampli consens o bé que en general podem afirmar que són valors universals. Ens estem referint a valors àmpliament compartits que són desitjables al marge de les diferents i diverses opcions personals i de formes de vida. Això, de cap manera suposa menysprear altres valors, que sense ser compartits de forma generalitzada, responen a legítimes opcions personals. Per determinar els valors, que considerem d'un nivell alt de consens, ens hem centrat en dues vies complementàries. D'una banda partim d'una reflexió crítica sobre l'actualitat i sobre les aportacions de la nostra pròpia tradició cultural i moral. En segon lloc pretenem fer una recopilació de valors que se'n deriven dels continguts procedimentals i conceptuals, doncs és tracta de continguts que duen implícits valors bàsics i d'universal apetència.

En quan als continguts metodològics és a dir aquells que fan referència a les tècniques que les institucions futbolístiques haurien de fomentar, cal destacar, que han d'orientar-se a potenciar tres principis bàsics: la significativitat d'allò sobre el que és proposa, el grau d'implicació dels propis participants o membres de l'escola de futbol imprescindible per aconseguir els objectiu. En segon lloc el diàleg orientat envers la comprensió i l'aproximació entre postures divergents, i per últim l'autoconeixement com un element clau doncs qualsevol activitat deuria de potenciar la relació de l'educand- jugador- amb si mateix.

HUMILITAT	Ser accessible, no valorar-te pel que un té o representa, sinó pel que un és com a persona. És la única manera de contenir les temptacions de la vanitat, la humilitat com diu Valdano:” No sólo sirve para hacernos más prudentes o austeros, sinó también como plataforma de aprendizaje” (Valdano, 2013, p.130)
------------------	--

MOTIVACIÓ	S’han de proposar fites individuals i establir també fites col·lectives. La paraula motivació ens du a la suma de motiu+ acció
------------------	--

TREBALL	Ens endinsa en la cultura de l’esforç
----------------	---------------------------------------

INCULCACIÓ DEL JOC NET	Respecte a les normatives del joc Defugir de les conductes i comportaments que poden alterar el resultat de la competició i que van en contra de l’esperit esportiu
-------------------------------	--

<p>EDUCAR EN EL RESPECTE</p>	<p>Envers l'adversari i als propis companys. L'adversari s'ha de veure com un rival esportiu no pas com un enemic. Mereix tota la nostra consideració.</p> <p>Envers els companys entesos com a persones necessàries en el nostre creixement i mantenir unes actituds igualitàries</p> <p>Envers entrenadors intentant que siguin model de referència de valors i tanmateix aprendre dels seus coneixements</p> <p>Envers arbitres respectar les seves decisions malgrat podem tenir divergència d'opinions respecte a determinades accions de joc. L'error ens ajuda a ser millors</p>
<p>POTENCIAR EL SENTIT DE LA RESPONSABILITAT</p>	<p>Entesa com donar el millor d'un mateix, respectant les diferències dins del col·lectiu.</p>
<p>FOMENT DE L'ESPERIT DE COL-LABORACIÓ</p>	<p>Des de les escoles esportives s'ha de inculcar l'idea que l'esport en concret el futbol s'ha d'entendre com un joc d'equip. La suma de les capacitats i talents individuals posats al servei d'un col·lectiu romandran en la clau tant d'un possible èxit esportiu com en la formació integral del jove</p>

<p>EDUCAR EN LA SALUT</p>	<p>Des de les escoles s'ha de fer una aposta pel rebuig a les maneres de viure poc saludables. Intentar l'adquisició d'hàbits de vida sans en relació amb l' higiene, el consum de substàncies tòxiques i l'alimentació</p>
<p>FOMENT DE L' ESPERIT DE SACRIFICI CULTURA DE L'ESFORÇ</p>	<p>La participació activa en qualsevol activitat implica per part de l'individu un esforç que cal sigui continuat. La societat actual tendeix a menysprear aquest valor fomentant la vida fàcil i la consecució de fites mitjançant vies alternatives. Creiem que l' inculcació en els joves d'una cultura de l'esforç els ajudarà a valorar de manera més positiva les fites que van aconseguint, de la mateixa manera que comprendran que la consecució d'objectius i de metes demana d'una constància.</p> <p>S'entén per esforç la utilització enèrgica de la força física, de la ment o de la voluntat per tal d'aconseguir una cosa; és situa al bell mig del desig i la realitat.</p> <p>Ensenyar a esforçar-nos ha des ser un dels principals objectius de qualsevol educador en el cas concret que presentem un rol que han de desenvolupar els entrenadors o coordinadors de les escoles formatives de futbol.</p>

<p>EDUCACIÓ DE LA VOLUNTAT</p>	<p>Entesa com a dimensió específica de l'ésser humà. La capacitat de realitzar quelcom que comporta un esforç o una privació, contra la pròpia tendència o inclinació natural. És la facultat de voler el que ens mou a fer o a no fer una acció. La voluntat és un hàbit que cal adquirir mitjançant un aprenentatge, que permetrà inhibir els impulsos i considerar la situació per tal d'actuar d'acord amb els criteris convenients</p>
<p>EDUCAR ENVERS EL CORATGE</p>	<p>Entès com a formar persones valentes a l'hora de prendre decisions de cares a la constitució personal de l'individu. Una valentia entesa com una virtut imprescindible per tal d'assolir l'excel·lència ètica i que permeti als joves a lluitar fins a la fi dels seus objectius. L'educació en el coratge ha de potenciar l'energia vital, l'animositat i el desig de seguir endavant sense defallir. Ajudar dins del context del futbol a donar una resposta positiva a situacions de patiment a no defugir de situacions adverses i vèncer les dificultats</p>

**EDUCAR EN LA
PERSEVERANÇA**

En aquests aspecte Tenacitat, constància i perseverança anirien lligades. L'aplicació de quelcom difícil presenta una especial dificultat. Suposa la realització d'un esforç continuat al llarg del temps amb la voluntat de seguir avançant amb bon ànim, una lluita perllongada per tirar endavant un projecte. El desig de millora ha de ser treballat i un dels aspectes que les escoles formatives haurien de fomentar per no defallir és la confiança

**INCULCACIÓ DE LA
DISCIPLINA COM UN CAMÍ A
L'AUTODISCIPLINA**

Pel terme disciplina entenem haver assumit una certa austeritat en les relacions amb un mateix i amb els altres, sotmetre'ns a una autoexigència basada en regles i normes lliurement assumides. La disciplina també suposa un esforç continuat, és la capacitat d'actuar ordenadament i perseverantment per tal d'aconseguir els objectius desitjats.

Del que és tractaria seria de transmetre en el context d'una escola formativa el millor de cadascú dels esportistes, sense disciplina no hi ha un procés educatiu, no hi hauria ètica sense disciplina un fet que demana de sacrifici i voluntat Les escoles formatives haurien d'aconseguir en els seus membres l'autodisciplina és a dir la capacitat del propi subjecte d'organitzar i sistematitzar la seva pròpia vida, l'acceptació de les regles un ensenyament d'autonomia.

5. Conclusions

Hem volgut destacar en aquest estudi la dimensió planetària del futbol, el seu impacte social i les conseqüències que se'n deriven a nivell ètic. Un fet que ha derivat en el naixement i aparició de escoles, campus, entitats, que haurien d'aplicar-se la màxima de: "Han de convertint-se en un element imprescindible en la modulació de la personalitat moral" (Turró, 2011:264). El nostre objectiu a l'hora d'escriure aquest article rau en el fet que creiem, que aquestes entitats esportives han de contribuir a crear un ambient caracteritzat per la fermesa i la consistència moral. Partint de la premissa

que una escola formativa és abans de tot un camí d'aprenentatge vital pot ajudar a que els joves potenciïn actituds positives i saludables. Els darrers esdeveniments ens mostren que a dins l'escenari de les escoles formatives de futbol cal replantejar-se aquests objectius, la realitat ens fa pensar que estan allunyades del que haurien de ser, sempre en clau d'escola de valors. Probablement i ho hem volgut destacar, el mercantilisme agosarat ha esdevingut en un intent de captació de joves talents a “Tota Costa” al preu que sigui. La tasca del *scouters*, que els grans clubs tenen arrel del món, proporcionen una mercaderia a baix cost “*low cost*”, com comentava Clausewitz: el futbol és una guerra continuada per altres mitjans (Turró, 2010:184).

Creiem que viure és un aprenentatge llarg i apassionat que es perllonga al llarg del temps i de l'espai i que mai no acaba d'arribar a la seva plena culminació. Hi ha una íntima relació entre els valors i la manera de viure. Els valors ens ajuden a viure, a viure amb més intensitat i profunditat la nostra quotidianitat, “A assumir allò que ens presenta l'existència diària” (Torralba, 2001:9). No hauríem de passar per alt la importància de les escoles formatives d'esport en general i de futbol en concret, en el terreny educatiu. La educació constitueix un procés humanitzador i civilitzador per excel·lència. Educar significa: “Por un lado, ayudar al hombre a mejorar humana y socialment y, por otro, formar su carácter de hacer un mundo mejor y más civilizado” (Camps, 1994:23). És indubtable que l'esport del futbol pot ser una font de solidaritat, tolerància, autoconfiança cooperació... Però també pot esdevenir en font de violència, intolerància i conflicte.

Un dels objectius que ens proposàvem, i que lamentablement observem que no es compleix, d'ací la nostra voluntat de traslladar tots els valors que una escola formativa d'un esport tant magnificat es puguin fer palesos a altres situacions vitals. “Educar és propiciar que el noi desenvolupi les seves capacitats, construeixi de manera idònia la seva memòria, produeixi bones pensades i es comporti adequadament” (Marina, 2005:33). Les activitats que és realitzen dins d'una escola formativa ens ha de permetre l'aprenentatge del jove, el respecte a la diversitat, el foment de la tolerància i sobretot que el jove mitjançant aquestes pràctiques arribi a l'autoconeixement i al potenciament de la seva autoestima.

La educació deu d'estar compromesa amb uns valors ètics doncs la seva funció no és només instruir o transmetre uns coneixements: “Debe de integrar en su cultura unas tradiciones, creencias, conductas, actitudes y valores” (Savater, 1991:34). Les escoles esportives haurien de ser el bressol d'una escola de valors importantíssims per a la vida. El futbol pot esdevenir en una experiència educativa sempre i quan s'assumeixin per part de les escoles formatives de clubs i institucions, una sèrie de valors. En el nostre treball hem pretès, a banda de fonamentar un marc teòric, poder establir una classificació d'aquells valors que creiem fonamentals i que haurien de constituir el nostre marc de referència i esdevenir en l'eix vertebrador dels nostres objectius. Hi ha una íntima relació entre els valors i la manera de viure. Com comenta el filòsof Torralba: “Els valors no són una fugida per la tangent o una manera d'escapar-se d'aquesta vida tot projectant-ne una altra de diferent, sinó tot el contrari” (Torralba, 2001:9). Viure és comprometre's a cada instant i els valors ens faculden per discernir adequadament la qualitat dels nostres compromisos vitals.

En l'enumeració que hem fet en el treball d'aquells valors que creiem que haurien de ser el signe d'identitat d'una escola formativa en voldria destacar l'acceptació de les regles de joc, el respecte envers els companys, l'esperit de sacrifici i totes aquelles activitats que tenen com a finalitat cultivar el sentit de la justícia, l'equitat i el joc net.

Actualment ens trobem amb un escenari, d'aquí la nostra proposta en clau pedagògica, on hi ha mancances que caldria fossin objecte de reflexió per part dels responsables, dirigents i d'altres agents que intervenen en el disseny d'aquestes escoles formatives. En primer lloc prendre consciència que l'ensenyament del futbol pot suposar situacions propícies per aprendre alguns dels mecanismes socials, és a dir convertir la part formativa del futbol en una excel·lent dinàmica socialitzant.

També que les pràctiques, que és desenvolupin tinguin com a objectiu el procés formatiu de les persones sobretot en allò que fa referència al coneixement i domini d'un mateix, l'inculcació del valor de l'esforç, tant infravalorat en la nostra societat contemporània on prevalen les accions ràpides i mancades de sacrifici, com comentava Cagigal (1985) no caldrà cercar el triomf al preu que sigui.

Altres valors que la nostra societat actual ha convertit en antivalors caldria fossin recuperats. La tenacitat, saber perdre, l'abnegació, el respecte envers l'adversari.

Com a cloenda a aquesta reflexió atorgar un paper fonamental dins de la formació dels joves a les activitats que és realitzen a les escoles de futbol, en els campus i en totes les propostes que any rere any apareixen en aquest món. Tal com diu el seu nom: escola formativa no només vol fer referència a l'aprenentatge i assoliment d'una sèrie de qualitats físiques, i tècniques, importants sens dubte, s'hauria de cercar d'altres horitzons més centrats en la vessant formativa del jove practicant, en una veritable escola vital on poguessin desenvolupar-se de manera integral. Ajudaríem sens dubte a la formació de persones més sanes i sobretot més saludables, en la defensa dels ideals democràtics, en la construcció d'una societat més igualitària i tolerant.

Referències bibliogràfiques

- Aranguren J.L (1981). *Ètica*. Madrid: Alianza Editorial.
- Arranz, X. (2012). Tesi doctoral *Futbol i religió: dimensió simbòlica i pedagògica*. Universitat de Barcelona. Departament de Teoria i Història de la educació p. 140 , p. 540.
- Arranz, X. (2012). *Un codi ètic aplicat a les escoles de futbol* a Revista *Temps d'Educació*, 43. p. 252 Publicacions Universitat de Barcelona.
- Brune, F. (2005). *Un resumen de la condición humana a Fútbol y pasiones políticas*, Madrid:Temas de debate.
- Cagigal, J. M^a (1957). *Hombres y deporte*, Madrid: Editorial Taurus.
- Cagigal, J. M^a (1971). *Ocio y deporte. Estudios deportivos*. Madrid: Instituto nacional de Educación Física.
- Cagigal, J. M^a. (1975). *El deporte en la Sociedad actual*. Madrid: Editorial Magisterio.
- Caillois,R. (1994). *Los juegos y los hombres. La máscara y el vértigo*, México:Fondo de cultura económica.
- Camps (1994). *Los valores de la educación*. Madrid: Anaya.
- Camps, V. (2013). *Breve historia de la ética*. Barcelona: RBA Editores.
- Coubertin, P. (2004). *Lliçons de pedagogia esportiva*, Vic: Eumo.
- Coubertin, P. (1973). *Ideario olímpico, discursos y ensayos*, Madrid: Instituto Nacional de Educación Física.
- Cruz (2000). *Valores, actitudes Morales y objetivos de logro en deportistas jóvenes*. Madrid: Consejo Superior de Deportes.
- Diem, C. (1966). *Historia de los deportes, pueblos de la antigüedad en la región mediterránea*. Volum II, 124-154, Barcelona: Editorial Caralt.

- Escartí, A. (2005). *Responsabilidad personal y social a través de la educación física y el deporte*. Barcelona: Graó
- Galeano, E. (2005). *Su majestad el fútbol*. Montevideo: Arca.
- Gervilla (1997). *Valores del cuerpo educativo*. Barcelona: Herder.
- Giner, S. (1989). *Sociología*. Barcelona: Edicions 62.
- Gutiérrez, M (2003). *Manual sobre valores en la educación física y en el deporte*, Barcelona: Paidós.
- Gutiérrez, D. (2013). *Coaching deportivo*. Madrid: Fútbol de libro.
- Gutiérrez, D. (2007). Tesis doctoral *Modelo de intervención para educar en valores a través del fútbol*. Universidad Politécnica de Madrid.
- Guttman, A. (1978). *From the ritual to record*, New York: Columbia University, p.23.
- Jaeger, W. (1949). *Paideia, los ideales de la cultura griega*, México-Buenos Aires: Fondo de Cultura Económica.
- Luzuriaga (1963). a Turró, G. Esport Educació i valors una proposta humanística a revista *Temps d'Educació*, N° 40, p. 264.
- Malinowsky, B. (1948). *Una Teoría científica de la cultura y otros ensayos*. Buenos Aires: Sudamericana editorial.
- Marina, José A. (2005). *Aprender a viure*. Barcelona: Ariel.
- Marina, José A. (2010). *La educación del talento*, Barcelona: Ariel.
- Martínez, M. (1986) *Inteligencia y educación*. Barcelona: Promociones Publicaciones Universitarias
- Martínez, M. (2008). Los festivales panhelénicos y los juegos olímpicos: puntualizaciones análisis y revisiones históricas a revista *Citius, Altius, Fortius*, Volumen I. Publicaciones del COE, Madrid.
- Mercè Varela, A. (1992). *Pierre de Coubertin*, Barcelona: Edicions 62.
- Pujadas X. i Santacana C. (2008). L'esport, el major espectacle de masses del segle XX, a revista *Temps de joc*, N° 34, pp. 4-15.
- Puig, Josep M^a i Martín, X. (1998). *La educación moral en la escuela*. Barcelona: Edebé.
- Sánchez R., Cultures esportives i valors socials. Una aproximació a la dimensió social de l'esport, a revista *Apunts* 2013, N° 64, 33-45.
- Sanvicens, A. (1984). *Introducción a la pedagogía*. Barcelona: Barcanova
- Savater, F. (1991). *Ética para Amador*. Barcelona: Ariel.
- Torralba Rosselló, F. (2006). *L'art de saber escoltar*. Lleida: Pagès Editors.
- Torralba Rosselló, F. (2011). *Cent valors per viure*. Lleida: Pagès Editors.
- Trepat, D. (1995). *La educación en valores a través de la iniciación deportiva*. Barcelona: Inde.
- Turró, G. (2010). Tesis doctoral: *humanisme i esport, proposta d'una axiologia pedagògica*. Departament de Teoria i Història de la Educació. Universitat de Barcelona. 105-106 i 264.

- Turró, G. (2011). Esports, educació i valors. Una proposta humanística a *revista Temps d'Educació*, 40. 264. Publicacions Universitat de Barcelona.
- Turró, G. i Vilanou, C. (2013). *La pedagogia esportiva*. Barcelona: Claret.
- Valdano, J. (1999). Aspectos sobre la formación del joven futbolista a *revista Training futbol* N° 43, 8-13.
- Valdano, J. (2013). *Los 11 poderes del líder. El fútbol como escuela de vida*. Barcelona: Random House Mondadori.
- http://deportes.elpais.com/deportes/2014/04/02/actualidad/1396434408_618134.html [Obtingut 2 de març 2016]
- http://futbol.as.com/futbol/2015/01/26/primera/1422234334_934670.htm I[obtingut 3 de març 2016]